

Les 4: Jheronimus Bosch. (Extra les)

Deze les is een extra toevoeging op het verkorte lesplan. Als deze les wordt ingevoegd, ruil deze dan om met les 3, zodat de laatste les bestaat uit de creatieve verwerking. Daar wordt immers naar toegewerkt in deze lessen.

De les kan ook gebruikt worden voor om een ander spottthema te introduceren. Deze zijn te vinden in les 5, 6 en 7 van de tien daagse lessenreeks.

Leerdoelen:

- ✓ De leerling leert over het middeleeuwse beroep schilder, en in het bijzonder over het werk van Jheronimus Bosch.
- ✓ De leerling krijgt inzicht hoe het leven van historische personen gereconstrueerd wordt.
- ✓ De leerling denkt na over de interpretatie van satirische schilderijen
- ✓ de leerlingen krijgen inzicht in de beschavingnormen van de middeleeuwen en kunnen de schilderijen van Bosch in dit kader plaatsen.

Printen:

- ✓ 10x document: *Werkblad Tuin der Lusten* (van tevoren uitgeknipt in kleine kaartjes)
- ✓ 15x document: *Huiswerkopdracht 2*
 - Omdat er een vierde les wordt gegeven, worden de huiswerkopdrachten omgewisseld. In les 2 krijgen de leerlingen de opdracht om een biografie over Jheronimus Bosch te schrijven. Daarom verschuift huiswerkopdracht 2 (*Parodie of ridderroman?*) naar deze les.

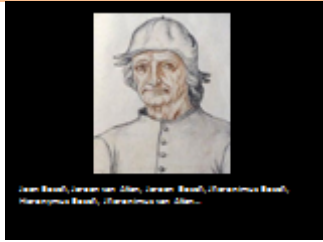
Benodigheden:

- ✓ PowerPoint
- ✓ Laptops (digitale weergave schilderij *Tuin der lusten*)
- ✓ OF: Grote uitdraai van schilderij *Tuin der lusten*.

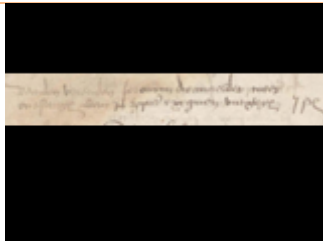
Tijdsindeling:

5 minuten	Introductie door leraar
10 minuten	Jeroen Bosch. Wie was hij? Wat weten we van hem?
20 minuten	Zoekopdracht: Tuin der Lusten.
10 minuten	Discussie. Klassikaal aan de hand van PowerPoint.
5 minuten	Afsluiting. Uitdelen huiswerkopdracht 2

HET LESPLAN

Op deze dia zien we een portret van Jheronimus Bosch, geschilderd door Jacques Le Boucq. Daaronder staan alle verschillende namen waaronder Jheronimus Bosch ook wel bekend is. Zo is 'van Aken' zijn oorspronkelijke achternaam, maar noemde hij zich later naar de stad waarin hij woonde en werkte: Den Bosch. Omdat hij ook in het buitenland bekend werd (hij maakte veel schilderijen in opdracht van de Habsburgse vorsten in het huidige Frankrijk en Spanje), worden ook de namen 'Bois-le-Duc' en 'El Bosco' gebruikt. Kortom: Joen of Jeroen van Aken is precies dezelfde persoon als Jheronimus Bosch.

Hoe kunnen wij, in het heden, iets leren over Jheronimus Bosch? Hij hield geen dagboek bij, en had geen fans die een biografie over hem schreven. De eerste Nederlandstalige auteur die aandacht aan hem besteed was Marcus van Vaernewijck (1518-1569), die in zijn dagboek beschrijft hoe hij een schilderij van Jheronimus Bosch had gezien.

Wat we weten over het leven van Jheronimus Bosch is door onderzoekers gereconstrueerd uit allerlei kleine stukjes archiefmateriaal. Veel dingen weten we helemaal niet zeker. Deskundigen denken dat Bosch is geboren in 1450. Wel staat vast dat hij overleed in 1516. Dat weten we dankzij het kleine stukje tekst op deze dia. Dit is namelijk een rekening van de eerste uitvaartmis van Jheronimus Bosch op 9 augustus 1516.

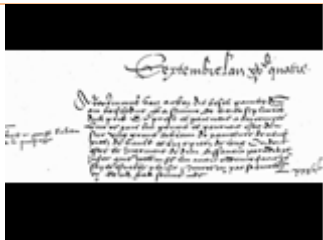
Er staat:

Vanden vrienden Jeronimi die maelder meer / ontfangen dan in zyner exequien utgegeven [-] i st[uver]

In modern Nederlands:

Van de vrienden van Jheronimus de schilder meer ontvangen dan tijdens zijn uitvaartmis uitgegeven: 1 stuiver.

We weten daardoor dat de uitvaart van Jheronimus Bosch plaatsvond op 9 augustus 1516, dus dat hij vlak daarvoor moet zijn overleden.

Dankzij dit soort archiefbronnen kunnen we stukken van zijn leven reconstrueren. Deze dia toont een rekening van een aanbetaling van £36 door Philips de Schone voor een schilderij met een Laatste Oordeel (Paradijs en Hel) uit te voeren door Jheronimus Bosch. Deze bron is Franstalig. Er staat:

Septembre l'an xv^c quatre.

A Jeronimus Van aeken dit bosch paintre dem[eurant] / au boisleduc La somme de trente six livres / du[dict] pris En prest et paiement a bon compte / Sur ce quil pavoit et pourroit estre deu / sur vng grant tableau de paincture de neuf / pietz de hault et vnze pietz de long Ou doit / estre le Jugement de dieu assavoir paradis et / Infer que icellui S[eigneu]r lui avoit ordonné faire po[ur] / son tres noble plaisir Pour ce icy par sa quictan[ce] / cy Rend[ue] lad[icte] somme de [-] xxxvj L[ivres]

In modern nederlands:

September 1504

Aan Jheronimus van Aeken, ook Bosch genoemd, wonend in 's-Hertogenbosch, [betaald] een bedrag van 36 pond [...] voor een groot schilderij van 9 voet hoog en 11 voet breed, waarop moet zijn [geschilderd] het Laatste Oordeel dat wil zeggen Paradijs en Hel, die deze heer aan hem heeft opgedragen te maken voor zijn zeer nobele smaak. Daarom hier [...] gegeven het genoemde bedrag van 36 pond.

Zoekopdracht: Tuin der Lusten

De leerlingen gaan nu aan de slag met een uitgebreide analyse van één van Bosch' schilderijen: De tuin der lusten. Het is een van zijn bekendste werken, en ook een van zijn meest raadselachtige. Onder kenners heerst veel discussie over de interpretatie van het schilderij. Het leent zich uitstekend voor een interpretatieopdracht omdat er zeer veel te zien is in het schilderij.

EEN MAN DIE EEN ENORME UIL KNUFFELT staat het erop? JA / NEE Wat betekent het?	EEN UIL DIE OP EEN BEZEM VLIEGT staat het erop? JA / NEE Wat betekent het?
TWEE MENSEN IN EEN GROTE OESTER staat het erop? JA / NEE Wat betekent het?	EEN ZEEMEERMIN MET EEN HARNAS staat het erop? JA / NEE Wat betekent het?

Het werkblad bevat 16 verschillende beschrijvingen die de leerlingen in het schilderij moeten terugzoeken. De leerlingen maken twee- of drietallen en krijgen allemaal een 8 zoekkaartjes. De kaartjes worden op zo'n manier gemengd dat geen enkele groep dezelfde zoekopdracht heeft.

Belangrijk onderdeel van deze opdracht is de vraag 'wat betekent het'? Daarbij is het niet van belang dat de leerlingen de juiste interpretatie achterhalen - daar zijn de geleerden het tenslotte ook nog niet over uit -, maar dat zij brainstormen over een mogelijke betekenis en zo hun creativiteit inzetten.

Laat tijdens het maken van de opdracht de PowerPoint op dia 4 staan.

Het nabespreken van deze opdracht kan aan de hand van het overige deel van de PowerPoint. Deze laat zien welke beschrijvingen er inderdaad in het schilderij te vinden waren. Discussieer met de leerlingen over de mogelijke betekenis van een aantal elementen.

Meer weten?

Boom, H., De bezeten visionair (Amsterdam 2016).

Met name Hoofdstuk 2: Over het reconstrueren van het leven van Jeroen Bosch.

Ilsink, M. en Kolderweij, J., Jheronimus Bosch. Visioenen van een genie (Den Bosch 2016).

Dit boek is de catalogus van de tentoonstelling onder dezelfde naam. Niet alleen is er een uitgebreide uitleg per schilderij en tekening te vinden, maar ook informatie over de schilder en zijn leven en over de technieken die gebruikt zijn om zijn schilderijen te reconstrueren, dateren en analyseren.